

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra - Hvorhen? II

Beboerperspektiver på forandringer

Breumlund, Anne; Hansen, Inger Bruun

Publication date:
2014

Document Version
Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Breumlund, A., & Hansen, I. B. (2014). *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra - Hvorhen? II: Beboerperspektiver på forandringer*. (1. udg.) Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Anne Breumlund og Inger Bruun Hansen

Domsanbragte udviklingshæmmede Hvorfra – Hvorhen? II

Beboerperspektiver på forandringer

AALBORG UNIVERSITET

Anne Breumlund og Inger Bruun Hansen

Domsanbragte udviklingshæmmede Hvorfra – Hvorhen? II

Beboerperspektiver på forandringer

AALBORG UNIVERSITET

Domsanbragte udviklingshæmmede Hvorfra – Hvorhen? II

Beboerperspektiver på forandringer

Tidligere rapporter i forskningsprojektet *En fremtid uden dom:*

Breumlund, Anne og Inger Bruun Hansen (2013): *PLANER FOR DEN ANDENS LIV I - den socialpædagogiske indsats på et botilbud for unge med ASF+*.

Breumlund, Anne og Inger Bruun Hansen (2014): *PLANER FOR DEN ANDENS LIV II - forandringer af hverdagslivet på et botilbud for unge med ASF+*.

Ringø, Pia (2014): *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra – Hvorhen? I. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud for voksne udviklingshæmmede med dom.*

Layout:	Huset Venture
Tryk:	Huset Venture
Rapporten er sat med:	Utopia og Eurostile
Oplag:	300 stk.
Udgave:	1. udgave
ISBN:	978-87-90261-11-5 (trykt version)
ISBN:	978-87-90261-12-2 (pdf/elektronisk)
Redaktion/forfatter:	Anne Breumlund og Inger Bruun Hansen
Copyright:	Aalborg Universitet

Rapporten kan downloades på www.vbn.aau.dk

Publikationen kan frit refereres med tydelig kildeangivelse

Indhold

1 Forskningsprojektet – en fremtid uden dom.....	7
2 Resultater, målgruppe og lovrammer fra delrapport 1	11
3 Fokus, begreber og narrativ forskningsmetode	15
4 Tre beboeres fortællinger	23
5 Hvorfra – hvorhen?	37
Litteratur	41
Bilag 1: Typer af foranstaltningsdomme	43
Bilag 2: Interviewguide til beboere.....	45
Bilag 3: Oplysningsskema om beboerne.....	46
Bilag 4: Brev til beboerne	47

1

Forskningsprojektet – en fremtid uden dom

Nærværende rapport *Domsanbragte udviklingshæmmede Hvorfra – Hvorhen? II* er den anden delrapport af i alt to rapporter, hvoraf den første blev publiceret i januar 2014 (Ringø 2014). Samlet formidler de to rapporter viden om en socialpædagogisk indsats for domfældte udviklingshæmmede på et botilbud, og indsatsens muligheder for at skabe forandringer i beboernes hverdagsliv. Beboerne er alle udviklingshæmmede lovovertrædere, som er idømt dom til anbringelse på det socialpædagogiske botilbud Snåstrup Vestergaard i Aarhus Kommune.

Den første rapport omfatter en beskrivelse af, hvordan den socialpædagogiske indsats på botilbuddet formes af organisatoriske rammer, styringsteknologier og strukturer, der influerer på metoder, redskaber og aktiviteter i den socialpædagogiske indsats. Analysens fokus er relationen mellem botilbuddets definitioner af målgruppens problemer, den socialpædagogiske indsats og fremtidsperspektiverne for de voksne udviklingshæmmede med dom (Ringø 2014). Første delrapport afslutter med spørgsmålet om, hvilke forandringer samfundet, botilbuddene og ikke mindst de udviklingshæmmede selv ønsker og forventer i forbindelse med anbringelse på et botilbud som Snåstrup Vestergaard?

I første rapport konkluderes bl.a., at indsatsens orientering mod forandringer i hverdagslivet her-og-nu medfører en 'black box' i forhold til fremtiden både for de ansatte og ikke mindst for de anbragte borgere, der skal finde, eller genfinde sig selv, sin livsfortælling og identitet inden for de afstukne rammer i botilbuddet. Beboerne er derfor nødt til at forblive i og (gen)skabe sig selv i nuet (Ringø 2014: 69). Men en særlig menneskelig evne er den at kunne forbinde fortid, nutid og fremtid og dermed forestille sig mulige fremtider, som adskiller sig fra nuet. Uden denne orientering mod fremtiden kan vi ikke handle moralsk, og alle vore handlinger vil udspringe af vore umiddelbare indskydelser (Brinkman 2010 jf. Ringø 2014:69). For borgere med tidsubegrænset foranstaltningsdom synes fremtidsperspektivet uklart. Denne anden rapport uddyber fremtidsperspektivets betydning for beboernes muligheder for at skabe og fastholde forandringer i hverdagslivet på Snåstrup Vestergaard og deres muligheder for at etablere eller genetablere en sammenhængende livsfortælling, som forbinder fortid, nutid og fremtid. Fokus i nærværende rapport er således den enkelte beboers forandringer af forholdet til sig selv og omverdenen generelt, og specifikt forandringer som følge af indsatsen på Snåstrup Vestergaard, som disse fremstår i beboerens fortællinger om fortid, nutid og fremtid.

Undersøgelsen af botilbuddet Snåstrup Vestergaard er en del af et større forskningsprojekt: *En fremtid uden dom*, som forskere fra Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet udfører i et samfinansieret samarbejde med Region Nordjylland, Region Midtjylland, Aarhus Kommune og Jysk Socialforsknings- og Evalueringssamarbejde (JYFE). En fremtid uden dom omfatter tre selvstændige undersøgelser af tre botilbud til borgere med kognitive, mentale og kommunikative funktionsnedsættelser:

- Region Nordjylland: Sødisebakke, afd. Bakkebo (Rømer 2015)
- Region Midtjylland: Hinnerup Kollegiet, afd. Højskolebakken (Breumlund og Hansen 2013; 2014)
- Aarhus Kommune: Snåstrup Vestergaard (Ringø 2014; Breumlund og Hansen 2014).

Snåstrup Vestergaard er et kombineret døgn- og dagtilbud for borgere med udviklingshæmning. Botilbuddet fungerer efter Servicelovens § 108 og aktivitetstilbuddet efter Servicelovens § 103. Der er ti eksterne brugere af stedets dagtilbud og ti beboere i døgntilbuddet.¹ For beboerne på Snåstrup Vestergaard er hovedproblematikken udviklingshæmning, ofte med tillægsproblematikker som psykiatriske diagnoser, uspecificerede udviklingsforstyrrelser eller sociale problemer. På undersøgelsestidspunktet var seks af de ti beboere på døgntilbuddet udviklingshæmmede lovovertrædere, som pga. af deres udviklingshæmning er fritaget for straf, men har fået en dom til anbringelse. Snåstrup Vestergaard er et åbent tilbud uden låse for dørene. Tilsynsforpligtelsen sker ved en pædagogisk praksis, der tager højde for de kognitive, sociale og mellemmenneskelige forhold, der vedrører de domsanbragtes kommunikative, sociale og interpersonelle og kognitive funktionsniveau i forskellige hverdagslivs- og arbejdsrelaterede situationer.

I *Kapitel 2 Resultater, målgruppe og lovrammer fra delrapport 1* rekapituleres undersøgelsesresultater fra den første delrapport om Snåstrup Vestergaard (Ringø 2014). Der gives samtidig en beskrivelse af, hvordan man kan forstå udviklingshæmning ud fra hhv. en medicinsk og en social forklaringsmodel, ligesom straffelovens rammer i forhold til de domsanbragte udviklingshæmmede præsenteres.

Kapitel 3 Fokus, begreber og narrativ forskningsmetode præsenterer undersøgelsens fokus på beboernes forandringer af identitet og adfærd, som det fremstår i deres fortællinger. Begreber som forandring, socialisering, resocialisering, vaner og rutiner

1. Døgntilbuddet er i 1.3. 2014 udvidet med 6-8 pladser, men evt. beboere indflyttet i den forbindelse indgår ikke i undersøgelsen

samt hverdagsliv defineres. Derudover præsenteres den biografisk narrative forskningsmetodes kendetegn og dens konkrete udformning i undersøgelsen her i forhold til tre beboerinterview.

Kapitel 4 Tre beboeres fortællinger analyserer tre domsanbragte beboeres fortællinger i forhold til deres skabelse og fastholdelse af en meningsfuld sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid, som kan understøtte deres identitet. Dertil kommer identificering af vendepunkter i deres fortællinger, som synliggør forandringer i deres forhold til sig selv og omverdenen i deres liv. Endeligt fremanalyseres de institutionelle spor, der fremstår som forandringer af vaner og rutiner i deres fortællinger.

Kapitel 5 Hvorfra – Hvorhen? binder en sløjfe om de to delrapporter fra Snåstrup Vestergaard. Her konkluderes bl.a. at der på baggrund af to ud af tre interviewpersoners fortællinger kan ses forandringer af vaner og rutiner og identitet, som må formodes at hindre recidiv. Samtidig rejses det spørgsmål om disse forandringer kan fastholdes, hvis 'hvorhen' ikke får større samfundsmæssig opmærksomhed. Uvisheden om domsanbringelsens længde, og den nagende usikkerhed om hvilke forandringer, den enkelte beboer skal udvise for at anbringelsen ophører, tynger disse beboere.

2

Resultater, målgruppe og lovrammer fra delrapport I

I første delrapport om Snåstrup Vestergaard *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra-hvorhen?* I analyseres bl.a. de institutionelle, politiske, retslige og samfundsmæssige målgruppeforståelser og deres betydning for, hvordan et fremtidigt liv uden for botilbuddet defineres.

Analyseresultaterne viser, at botilbuddets socialpædagogiske indsats, dvs. valg af tiltag, støtteforanstaltninger og metoder afhænger af forståelsen af målgruppens funktionelle niveau (Ringø 2014). Således forstås funktionsnedsættelserne for beboergruppen både ud fra *en social model* og *en medicinsk model*. Ifølge den sociale model skyldes funktionsnedsættelserne isolation, omsorgssvigt, misbrug og andre sociale forhold i personens liv samt opvækst, mens funktionsnedsættelserne ifølge den medicinske model må forstås som neurologiske defekter (Ringø 2014). Afhængig af hvilken årsagsforklaring, der tages i anvendelse om den enkelte beboers funktionsnedsættelse, argumenteres for indsatser, der lægger vægt på enten social færdighedstræning / kompetenceudvikling, eller indsatser der lægger mere vægt på kompensatoriske strategier. Det socialpædagogiske arbejde på Snåstrup Vestergaard søger at balancere mellem disse forskellige hensyn. Neurologiske defekter giver irreversible begrænsninger af kognitiv art. Det socialpædagogiske arbejde har som mål at træne kompensatoriske strategier, dvs. måder som kan mindske den problematiske effekt af beboernes funktionsnedsættelser for dem selv og deres omgivelser. Det kan f.eks. være aftaler om, hvornår man må give et knus. Hvis borgeren har været meget socialt isoleret, kan den sociale evne være stærkt underudviklet, men med mulighed for forbedring. I de tilfælde må der laves meget konkretiseret social færdighedstræning (jf. *Retningsgivende dokument. Snåstrup Vestergaard: "Kommunikation"* i: Ringø 2014:22).

Andre gange, som ved implementering af mere universelle management- og ledelsesstrategier, f.eks. et systemisk anerkendende efteruddannelsesforløb på Snåstrup Vestergaard, synes organisatoriske hensyn at have større betydning for det socialpædagogiske arbejdes indhold og funktion end de mere komplekse målgruppeforståelser. Samtidig virker de strafferetlige og socialpolitiske krav til formålet med anbringelserne rammesættende for den socialpædagogiske praksis og indholdet i denne (Ringø 2014:63).

På baggrund af analyser af interview med personalet og samtaler med nogle af beboerne kan konkluderes, at den pædagogiske udfordring består i at skabe sam-

menhæng mellem beboerens selvforståelse, selvværd, selvtillid, drømme, ønsker, behov og fremtidig handlen og muligheder.

Hvorvidt målgruppen dømmes ude af fremtidige produktive sammenhænge, afhænger af, hvor tyngden lægges mellem de sociale og neurologiske forklaringer, som ses i de eksisterende problemforståelser. Og disse er indlejret i skiftende institutionelle, politiske, sociale og teknologiske bevægelser.

Målgruppen

På Snåstrup Vestergaard er der forskellige forståelser af målgruppens vanskeligheder. Tilbuddets målgruppeforståelse medierer mellem en beskrivelse af udviklingshæmning på baggrund af en neurologisk, biologisk forklaringsmodel og en beskrivelse af beboernes funktionsnedsættelse ud fra en social forklaringsmodel (Ringø 2014:21). Den neurologiske, biologiske forklaringsmodel har afsæt i sundhedsstyrelsens definitioner:

"Udviklingshæmning er en livslang funktionshæmning. Udviklingshæmningen er oftest et resultat af en diffus hjerneskade, og frontallapperne i hjernen er altid ramt." (jf. Patienthåndbogen)²

WHO's klassifikations- og diagnoseliste – ICD-10 – definerer udviklingshæmning således:

"En tilstand af forsinket eller mangelfuld udvikling af evner og funktionsniveau. Det gælder især kognitivt, sprogligt, motorisk og socialt. Tilstanden viser sig i barndommen, og bidrager til det samlede intelligensniveau. Den kan opdeles i forskellige niveauer afhængigt af sværhedsgraden." (WHO 1994)

Ifølge den sociale forklaringsmodel kan funktionsnedsættelsen ses som en følge af isolation, omsorgssvigt, misbrug og andre forhold i personens liv og opvækst (Ringø 2014:22-23). Diagnoser og problemforståelser er under stadig udvikling og kan ikke betragtes som stabile. I den overordnede samfundsudvikling har problemdefinitioner, forståelser og forklaringer af udviklingshæmning og betydningen af sociale og psykiatriske tillægsproblematikker været skiftende (Ringø 2014:24-25).

Beboerne

En del af beboerne på Snåstrup Vestergaard kommer fra familier med svære so-

2. www.sundhed.dk/borger/sygdomme-a-aa/boern/sygdomme/vaekst-og-udvikling/udviklingshaemning/ set den 15.05. 2014.

cialle dysfunktioner. Dette kan gøre det vanskeligt at skelne mellem, hvorvidt beboernes problemstillinger og funktionsnedsættelse er:

- "1) en medfødt neurologisk defekt
- 2) en primært socialt determineret funktionsnedsættelse
- 3) en neurologisk defekt kan være afledt af manglende sociale stimuli."

Målgruppen for anbringelserne af de domfældte på Snåstrup Vestergaard kan overordnet defineres som udviklingshæmmede, for hvem sociale problemstillinger og dysfunktionelle familiestrukturer ofte synes at være et fælles vilkår (Ringø 2014:27-28). Flertallet af beboerne har komorbiditet, hvilket medfører, at beboerne har en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Beboerne har behov for støtte døgnet rundt, da de ikke kan magte hverdagen på egen hånd (CFK – Folkesundhed og kvalitetsudvikling 2013).³

Lovrammer

Snåstrup Vestergaards formål er bl.a. at tilbyde en socialpædagogisk indsats over for udviklingshæmmede beboere med dom, så de undgår recidiv. I foråret 2014 er i alt seks af tilbuddets ti beboere domsanbragte. Personer, der ikke forstår egne handlinger pga. udviklingshæmning eller sindssygdom, straffes som udgangspunkt ikke i Danmark. Straffeloven bygger på et princip om, at lovovertrædere - der af retten vurderes til at have været sindssyg, mentalt retarderede eller tilstande, der må ligestilles hermed, i gerningsøjeblikket - fritages for straf. Udviklingshæmmede lovovertrædere fritages således for at afsone straf inden for kriminalforsorgens regi, f.eks. afsoning i et fængsel jf. Straffelovens § 16:⁴

§ 16 Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, straffes ikke. Tilsvarende gælder personer, der var mentalt retarderede i højere grad. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.

Stk.2. Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf.

3. <http://www.socialkvalitetsmodel.dk/files/Subsites/Socialkvalitetsmodel/SIP/Publikationer/M%C3%A5lgrupperapport%20SIP-udviklingsh%C3%A6mning.pdf> set 15.05. 2014.

4. Straffeloven: LBK nr. 1028 af 22/08/2013.

Tilsvarende gælder personer, der befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering.

Straffelovens § 68⁵ giver mulighed for at idømme udviklingshæmmede lovovertrædere foranstaltninger i stedet for straf. Det er foranstaltninger, der kan forebygge, at disse begår ny kriminalitet:

§ 68. Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes egnede for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller under tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70 til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70.

Hovedparten af beboerne på Snåstrup Vestergaard har udøvet forseelser efter Straffelovens § 16, hvilket har medført, at de har ophold på Snåstrup Vestergaard ifølge § 68. For nogle beboere er den juridiske behandling ved indflytning til Snåstrup Vestergaard afsluttet, for andre afsluttes dommen under ophold.

Der er fem forskellige typer af foranstaltningsdomme (jf. bilag 1). For Snåstrup Vestergaards seks domsanbragte beboere er foranstaltningsdommen primært af type 3: ”Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap.” For en af de tre interviewpersoner er der tale om en type 2.⁶

5. Straffeloven: LBK nr. 1028 af 22/08/2013.

6. Af hensyn til personfølsomme data har vi udelukkende indhentet viden om, hvilken type foranstaltningsdom de tre interviewpersoner har og ikke viden om alle seks domsanbragte.

3

Fokus, begreber og narrativ forskningsmetode

Denne anden rapport uddyber som nævnt fremtidsperspektivets betydning for beboernes muligheder for at skabe og fastholde forandringer i hverdagslivet på Snåstrup Vestergaard og beboernes muligheder for at etablere eller genetablere en sammenhængende livsfortælling, som forbinder fortid, nutid og fremtid.

Fokus i nærværende rapport er således den enkelte beboers forandringer af forholdet til sig selv og omverdenen generelt og specifikt som følge af indsatsen på Snåstrup Vestergaard, som disse forandringer fremstår i beboerens fortællinger om fortid, nutid og fremtid.

Forandringer

At se forandringer handler om at *identificere en forskel* over tid, og må relateres til beslægtede begreber som læring, udvikling og socialisering. Mennesker forandrer sig livslangt. En del forandringer kan karakteriseres som udvikling, der knyttes til en iboende biologisk betinget modnings- og aldringsproces, mens en anden del af forandringerne igangsættes af læring (Breumlund og Hansen 2001:85ff). De forandringer, vi adresserer her, er primært dem, der sker som følge af en faglig indsats, og som kan karakteriseres som *socialisering*.

Socialisering er en proces, der handler om at *udvikle normer, færdigheder og personlige egenskaber*, som er karakteristiske for den gruppe eller samfund, som man tilhører. Berger og Luckmann opfatter socialisering som en kontinuerlig proces bestående af flere faser (Berger og Luckmann 2000:161). Den primære socialiseringsfase, som er knyttet til familien, betragtes som afsluttet, når individet har dannet sin egen subjektive selvforståelse og oplevelse af verden. Samtidig har individet skabt en identitet, der opleves som troværdig og sammenhængende (Berger og Luckmann 2000:154ff). Den sekundære socialisering indfører et allerede socialiseret individ i nye sektorer af samfundet, f.eks. skole eller arbejdsplads, hvor individet overtager nye normer, værdier og roller knyttet til den institutionelle verden (Berger og Luckmann 2004). Denne socialisering er imidlertid ikke så grundfæstet som den primære, og individet har mulighed for lettere at aflægge denne igen.

For de domfældte beboere på Snåstrup Vestergaard, som har problematiske barndoms- og opvækstforhold,⁷ hvor den primære socialisering ikke har funge-

7. De problematiske opvækstvilkår gælder ikke nødvendigvis for samtlige domsanbragte.

ret, drejer socialiseringen sig sandsynligvis ikke kun om den sekundære socialisering, men om den grundlæggende, primære socialisering. I de tilfælde anvender Berger og Luckmanns begrebet 'resocialisering', som er en mere gennemgribende omformning af individet, hvor den eksisterende identitet nedbrydes og en ny opbygges (jf. Berger og Luckmann 2004). Målet med resocialisering er – i modsætning til den sekundære socialisering der kun retter sig mod enkelte uhensigtsmæssige sider ved individet - at omforme alle sider ved individet. En pointe er, at det skal ske ud fra individets egne erfaringer og baggrund for at lykkes. En sådan total omformning sker ved at fjerne individet fra det vante miljø og skabe brud med tidligere miljøer. Dette brud med den vante miljø er netop foretaget for de domfældte beboere med anbringelsen på Snåstrup Vestergaard.

Berger og Luckmanns forståelse af socialisering tager afsæt i individets påvirkning fra 'signifikante andre'. Denne forståelse vil vi imidlertid udvide med ikke blot disse personers betydning for den enkeltes socialisering, men omgivelsernes betydning generelt. Således ser vi, at forandringsprocesser er indlejret i den sociale og kulturelle sammenhæng, de indgår i, og derfor vil vellykkede processer, f.eks. udvikling af en f.eks. given færdighed, samtidig indebære inklusion i den sociale, kulturelle sammenhæng og indoptagelse af de vaner og rutiner, der hersker i denne sammenhæng (Lave og Wenger 1999). Vellykkede forandringsprocesser for Snåstrup Vestergaards beboere drejer sig derfor om indoptagelse af vaner og rutiner i hverdagslivet på Snåstrup Vestergaard.

Hverdagslivets vaner og rutiner

Hverdagslivet på Snåstrup Vestergaard omfatter en indsats, som skal medvirke til, at beboerne opnår hhv. mindre støttekrævende foranstaltning jf. serviceloven, og at de ikke recidiverer til kriminel adfærd jf. straffelovens formål.

Hverdagslivet er det levede liv og de selvfølgelige vaner og rutiner, der skal til for at opretholde det. Hverdagslivet er vanskeligt at indfange og definere. Hverdagslivet kan defineres ud fra dels hverdagslivets betingelser, dels de måder betingelserne håndteres på af beboerne (Bech-Jørgensen 2003:9). Men håndteringen af hverdagslivet sker gennem gentagelser, der bliver stadig mere upåagtede, jo tiere de gentages (Bech-Jørgensen 2003:11). Denne upågtethed kan forklares som normalitetens symbolske orden, der bliver genskabt og bekræftet bl.a. gennem menneskers normalitetsbilleder og diskurser om ikke-normalitet, der kan spores århundreder tilbage (Bech-Jørgensen 2003). Således vil den konkrete socialpædagogiske praksis på Snåstrup Vestergaard også afspejle et normativt grundlag for hverdagslivet, som ikke er påagtet. Dette grundlag vil ofte fremstå så selvfølgelig, at man ikke taler herom.

Det særlige ved Snåstrup Vestergaards indsats for beboerne med udviklingshæmning er, at indsatsen må have fokus på at tydeliggøre og eksplicitere vaner

og rutiner i et normalt hverdagsliv og de færdigheder, disse indebærer. Dermed består en del af indsatsen over for beboere med udviklingshæmning i at gøre 'det upåagtede' påagtet for beboerne, således at det er muligt for beboerne at skabe forandringer af vaner og rutiner. Samtidig må medarbejdere have blik for de vaner og rutiner i hverdagslivet, som beboerne tidligere har indoptaget ved den primære eller den sekundære socialisering, hvoraf alle ikke nødvendigvis harmonerer med en samfundsmæssig forståelse af vaner og rutiner i et hverdagsliv. Det kan være vaner og rutiner, hvor der er tale om åbenlyse normbrud, som misbrug og kriminel adfærd. Her vil der være tale om at igangsætte processer, som har karakter af hhv. sekundær socialisering eller resocialisering, afhængig af karakteren af den enkelte beboers tidligere socialiseringsprocesser. Konkret betyder det for de domsanbragte, at der må arbejdes på at nedsætte behovet for lovpligtigt opsyn jf. straffeloven, så beboerne kan gå fra 'en dom til anbringelse' til 'tilsyn'.

Foruden håndteringen af hverdagslivet er 'hverdagslivets betingelser' centrale at definere. Betingelserne kan være både *samfundsskabte* og *mellemmenneskelige*. Betingelser kan der ikke ændres på. Eksempler på samfundsskabte betingelser for beboerne på Snåstrup Vestergaard kan være et arbejdsmarked, hvor der stilles store krav om fleksibilitet, mobilitet, selvstændighed og kommunikative evner, som beboerne pga. deres funktionsnedsættelser kan have svært ved at honorere, og hvor det rutineprægede arbejde, som for mange af Snåstrup Vestergaards beboere ville have været ideelt, er outsourcet:

"Hverdagslivets aktiviteter udfoldes således inden for samfundsskabte betingelser, folk ikke selv har valgt, og som vi ikke har en umiddelbar indflydelse på, dels fordi betingelserne er skabt over lange historiske forløb, og derfor fremtræder som selvfølgelig og uforanderlige, dels fordi magtudøvelser er så integrerede i hverdagslivet, at de nærmest fremtræder som en naturkraft, vi må underlægge os." (Bech-Jørgensen 2003:12)

Nære samfundsskabte betingelser for beboerne er botilbuddets kultur, som kommer til udtryk i regler, rammer og strukturer i hverdagen, herunder også særlige organisatoriske principper, indsatsformer og metoder. *De mellemmenneskelige betingelser* for beboerne kan være, kontakten med bestemte medarbejdere, som beboere ikke selv har valgt at være sammen med, men som de må samarbejde med i hverdagen på botilbuddet, eller medbeboere, som de ikke selv har valgt at skulle leve tæt sammen med. Alle disse forhold skaber betingelser for hverdagslivet for såvel beboere og medarbejdere.

Indsatsens mulighed for at skabe forandringer for beboerne er afhængig af, om den enkelte beboer ser et mål med forandringerne og er motiveret herfor. Det

handler om, at beboeren skal kunne finde en mening, som kan relateres til den enkeltes forståelse af sit liv. Derfor kan vi få viden om forandringer gennem beboernes fortællinger om deres hverdag her og nu og deres liv før, nu og i fremtiden. Forandringer indebærer et tidsaspekt og drives af den enkeltes fremtidsforestillinger, f.eks. om en fremtid uden for Snåstrup Vestergaard og et liv uden fornyet kriminalitet. I fortællinger om hverdagslivet er det muligt at knytte fortid, nutid og fremtid sammen, hvorved den fortællendes forandringsprocesser eller ønsker herom synliggøres. Forandringer og ønsker om forandringer vil afspejle sig i den enkeltes fortælling om sig selv og sit liv og måde at fortælle på. Derfor kan en forskningsmetode til at få viden om forandringer være beboernes fortællinger om deres liv. Disse fortællinger vil kunne give en uddybende viden om *hvorfra* og *hvorhen*. Vi ønsker således at få indsigt i 'det levede liv' gennem det fortalte liv'.

Biografisk narrativ metode

For at få viden om beboernes forandringer har vi valgt en biografisk narrativ metodetilgang, som har fokus på forandringer i beboernes hverdagsliv, således som de oplever dem med indsatsen på Snåstrup Vestergaard (Antoft og Thomsen 2002). Biografiforskning beskæftiger sig netop med forholdet mellem samfundet og individets forandringsprocesser (Antoft og Thomsen 2002:158). Den biografisk narrative tilgang gør det muligt at analysere historiske og sociale forandringsprocesser i samspil med meningsskabende betydninger forankret i individers livsforløb og hverdagsliv. Biografiforskning har udviklet sig i forskellige metodiske tilgange, hvor vi i denne undersøgelse har fundet det frugtbart at bringe elementer fra tre af disse tilgange i spil for at opnå viden om den socialpædagogiske indsats betydning for beboernes forandringer. Det drejer sig om elementer fra en aktørtilgang, en mere institutionel tilgang og en narrativ tilgang.

Med afsæt i en aktørtilgang har vi søgt at få viden om beboerens livsforløb (det levede liv) og deres forandringer, som de oplever, erfarer samt fortæller dem. Her er vendepunktsbegrebet centralt. Vendepunkter skal forstås som usædvanlige begivenheder og hændelser, som bevirker, at livet tages op til revision og ændrer retning. Forskeren Anselm Strauss har karakteriseret vendepunkter med metaforen "*som et tog der pludseligt standser*", hvilket biografiforskeren Feiwei Kupferberg stadig ser som den bedste beskrivelse heraf (Kupferberg 2012: 232). Vendepunkter adskiller sig fra almindelige begivenheder og livsovergange i et livsforløb, f.eks. første skoledag, konfirmation og ægteskab, ved at være subjektivt bestemte (Kupferberg 2012:252).

Ved at koble denne aktørtilgang med en institutionel tilgang, som drejer sig om i fortællingerne at spore institutioners påvirkning i det enkelte menneskes liv, har vi søgt at indfange botilbuddets påvirkning for den enkelte og dermed betyde-

ningen af den socialpædagogiske indsats for forandringer for den enkelte beboer (Antoft og Thomsen 2002:163-164; Kupferberg 2012).

I den efterfølgende analyse har vi fastholdt et dobbeltblik, hvor vi både har fokus på det *levede livs* faktuelle, forhold, dvs. et realistisk niveau, og på, hvordan disse erfaringer fortælles, *det fortalte liv*, som er en analyse på et mere konstruktivistisk niveau (jf. Gabielle Rosenthal 1993;1995 i: Kupferberg 2012:234). Vendepunkter binder niveauerne sammen.

Vi har i analysen fokus på 'vendepunkter', som de fremstår i beboernes fortællinger. Ved at fremanalysere disse tydeliggøres de forandringer i livsforløbet, som påvirker identiteten. Vendepunkter kan ikke defineres på forhånd i narrative analyser, men beror på en fortolkning, da det subjektive aspekt her er centralt (Denzin 1989 i: Kupferberg 2012). Til at åbne fortællingerne op er tekstanalytiske redskaber, som netop er udviklet til at analysere fortællinger godt nok primært i f.eks. litterære tekster, brugbare. Undervejs i analysen og fortolkningen inddrages derfor analytiske vinkler og teknikker fra en mere narrativ metodetilgang, som kan give en mere detaljeret forståelse.

Ved at kombinere elementer fra hhv. den aktørorienterede, den institutionelle og den narrative metodetilgang inden for biografiforskning, analyseres de domfældte udviklingshæmmedes forandringer i deres liv generelt og specifikt som følge af botilbuddets socialpædagogiske indsats.

Biografiske interview med borgere med kognitive og kommunikative vanskeligheder

I undersøgelsesperioden var der seks domsanbragte beboere på Snåstrup Vestergaard.⁸ Målet var at gennemføre fem biografisk, narrative interviews. Arbejdsgruppen på Snåstrup Vestergaard tog på vores foranledning kontakt til de seks beboere og udleverede et brev om projektet og formålet med interviewet (jf. bilag 4). I alt tre beboere ønskede at lade sig interviewe.

Interviewene er åbne, semistrukturerede interview ud fra et fænomenologisk perspektiv. Vi har ønsket at få en uddybende viden om såvel beboernes fortid, nutid som fremtid. Vi har især søgt også at få viden om den såkaldte 'black-box' i forhold til fremtiden og betydninger heraf for de domsanbragte beboeres forandringsprocesser (Ringø 2014:69). Tidshorisonten i fortællingerne omfatter således både perioden før beboernes ophold på Snåstrup og forestillinger om tiden efter. Fremtidsforestillinger er med til at give mening til et mål for forandringer. Da de kan have svært at afgrænse en tidsperiode og forandringer heri fra en anden, er beboerne blevet bedt om at fortælle bredt om deres liv før Snåstrup Ve-

7. Snåstrup Vestergård udvidedes forår 2014 med 6-8 pladser til borgere med dom.

stergaard, om deres hverdag på Snåstrup Vestergaard og om deres forestillinger om fremtiden efter opholdet. Af hensyn til beboernes kognitive funktionsniveau og kommunikative vanskeligheder har vi støttet deres fortællinger ved at spørge til konkrete erfaringer om hverdagen før Snåstrup Vestergaard, og ligeledes til konkrete begivenheden under opholdet på Snåstrup Vestergaard, samtidig med at vi har ønsket deres meningstilskrivninger i fortællingen. Vi bad dem fortælle om de forandringer, som de oplever ved at bo på et botilbud, og som kan føre til en bedre hverdag i fremtiden ud fra en række støttende spørgsmål:

1. Fortæl om din hverdag før du kom på Snåstrup Vestergaard?
 2. Var der områder i din hverdag, som var særligt vanskelige?
 3. Hvordan er din hverdag i dag?
 4. Hvordan hjælper botilbuddet på dine vanskeligheder?
 5. Hvordan vil du gerne have din hverdag / dit liv ser ud om fem år?
 6. Hvad skal der ske, for at dine fremtidsønsker opfyldes?
- (jf. bilag 2: Interviewguide)

Spørgsmålene lægger op til viden om den enkeltes forandringsprocesser og identitetsarbejde. Ved fortællinger, som inddrager fortid, nutid og fremtid, kan vi opnå en nuanceret indsigt i beboernes forståelse af, hvilke problemer der har ført til, at de blev domsanbragt, hvordan de ser den nuværende socialpædagogiske indsats, som led i en forandringsproces. Ved at spørge til fremtidsforestillinger har vi fået viden om, hvilken støtte, de finder ønskværdig for at kunne realisere disse fremtidsforestillinger.

De tre individuelle beboerinterview er af ca. en times varighed. Interviewene er gennemført i en fælles dagligstue i en af beboelseslængerne på Snåstrup Vestergaard. Ingen af beboerne ønskede medarbejderdeltagelse som støtte under interviewet, hvilket de blev tilbudt. Under interviewet var vi to forskere til stede, som på skift interviewede.

Interviewenes kvalitet

I ingen af de tre interviews var de planlagte seks spørgsmål tilstrækkelige til at fastholde beboernes fortællinger, og vi måtte supplere med betydeligt flere spørgsmål, hvilket betød, at interviewerens foruden en opmuntrende og støttende rolle, fik en mere udspørgende rolle, end det oprindeligt var planlagt. Et interview fremstår på trods heraf som et forholdsvis sammenhængende narrativ, hvorfor vi primært har valgt citater fra dette. Det drejer sig om Anders. En anden beboer, Bo, synes af natur ordknap, men frembringer på trods heraf korte, narrative passager fremsat i kronologisk orden. Interviewet med den tredje beboer, Claus, præges i

særlig grad af kortere spørgsmål-svar-seancer. I de to sidstnævnte interviews kan det narrative element kun fremskrives ved at kondensere essensen af det fremsagte. Hvorvidt disse forskelle kan tilskrives beboernes kognitive niveau i kombination med socialt belastede opvækstforhold, særligt tilrettelagt eller mangelfuldt skoleforløb, eller om forskellene er udtryk for beboernes større eller mindre grad af tillid til og tryghed i interviewsituationen, er vanskeligt at afgøre. Vores vurdering er, at funktionsnedsættelsen er den primære grund og ikke manglende tryghed / tillid under interviewet. I forhold til interviewsituationen forekom alle at være trygge ved vores tilstedeværelse, og flere gav udtryk for, at vi var et afbræk i deres rutineprægede hverdag. Anders, som karakteriserer sig selv som 'sent udviklet', og som har haft en barndom og opvækst i sin biologiske familie med en tæt forældretilknytning til moren, fremstår med den største evne og villighed til at frembringe et reflekteret og sammenhængende narrativ om sit liv før, under og efter Snåstrup Vestergaard. Bo, som har haft en socialt belastet opvækst og været misbruger fra teenageårene, fremstår med en villighed til at svare, omend med mere korte narrativer. Den sidste, Claus, som har haft en meget socialt belastet barndom med mange anbringelser og sociale foranstaltninger, og som har færdedes i misbrugsmiljøer og kriminelle miljøer, fremviser den mindste evne til at fremstille en sammenhængende narrativ livshistorie.

Gennemførelse af de biografiske interview, synliggør forskernes påvirkning på fortællingerne og dermed vidensfrembringelsen. Specielt Anders giver udtryk for, at han ved at fortælle om sit liv og sin hverdag får et endnu stærkere ønske om at komme væk fra perioden med Snåstrup Vestergaard og begynde et nyt liv. I interviewene med Bo og Claus får vi primært det indtryk, at vi fungerer som et underholdende indslag eller et afbræk fra de vanlige rutiner i hverdagen.

Samtidig er vidensfrembringelsen også påvirket af vores forhold til interviewpersonerne, hvad der spørges til, og hvad der udelades. Således bliver det efterfølgende klart for os, at vi tydeligvis har undgået at spørge til, hvori de kriminelle handlinger bestod ud fra en intuitiv fornemmelse af, at ingen af interviewpersoner ønsker at tale herom, at det er en privat sag, og nok også et tabu, som vi dermed selv er med til at opretholde. Interviewpersonerne selv omtaler det som hhv. en kriminel handling, "*det går galt*" eller "*så gjorde jeg noget dumt*." Men selve formålet med at indhente narrativerne er imidlertid heller ikke den kriminelle handling som sådan, men forandringsaspektet.

4

Tre beboeres fortællinger

De tre interviewede beboere er alle 25 år. På baggrund af enkelte oplysninger fra Snåstrup Vestergaard kan de samlet karakteriseres således. En har haft en opvækst, som har vekslet mellem anbringelse og perioder som hjemmeboende, de to øvrige er vokset op i familier, som har været mere eller mindre socialt belastede. De har boet på Snåstrup Vestergaard mellem tre og fire og et halvt år. En var hjemmeboede lige før indflytning, en anden boede i botilbud med støtte få timer om ugen, og en tredje boede i egen lejlighed. De tre beboere har alle diagnoser som mentalt retarderet af lettere grad samt tillægsdiagnoser i form af ADHD / hyperkinetisk forstyrrelse. Alle tre har udført en kriminell handling, som medført, at de er flyttet ind på Snåstrup Vestergaard. Det er forskelligt, om dommen er afsagt, forud for deres indflytning eller i løbet af deres første tid på botilbuddet. To har dom til anbringelse på institutioner uden tidsbegrænsning og den tredje anbringelsesdom med mulighed for overflytning til sikret afdeling, dvs. Kofoedsminde.

Analysens opbygning

I det følgende analyseres de tre beboeres narrativer om deres liv forud for Snåstrup Vestergaard, deres hverdag på Snåstrup Vestergaard og deres forestillinger om fremtiden. Det drejer sig om beboerens oplevelser af sammenhænge mellem fortid, nutid og fremtid, og de forandringer af deres syn på sig selv og deres liv, som fremstilles i deres fortællinger. Fremstillingen kan analyseres som et udtryk for deres identitetsdannelse. Vi søger hermed at give uddybende viden om det næsten eksistentielle spørgsmål: Hvorfra-hvorhen? som blev fremsat i første rapport om Snåstrup Vestergaard (Ringø 2014). Derfor må analysen af beboernes oplevede forandringer også forstås ud fra et livshistorisk perspektiv, som er bredere end et fokus på konkrete her- og-nu-forandringer som følge af den socialpædagogiske indsats på Snåstrup Vestergaard. Konkrete forandringer af beboernes vaner og rutiner i hverdagen vil også fremstå i analysen, men disse kan ikke betragtes som udtømmende for indsatsen på Snåstrup Vestergaard.

Der indledes med en individuel analyse af hver af de tre personers fortællinger ud fra den narrative tidsstruktur, som kendetegner livshistorier: Fortid, nutid og fremtid. Fortiden tematiseres som *tiden før anbringelse på Snåstrup Vestergaard*, nutiden som *hverdagen på Snåstrup Vestergaard* og fremtiden som *fremtidsdrømme og forestillinger*. Den efterfølgende analyse af beboernes forståelser af foran-

dringer af sig selv og sammenhænge i deres liv går på tværs af livshistorierne og er struktureret i temaerne: *Sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid* samt *identitetsdannelse*, hvor vendepunktsbegrebet er centralt. Endeligt analyseres de institutionelle spor, som både skal forstås på det overordnede livshistorieniveau, og også mere konkret i forhold til hverdagen på Snåstrup Vestergaard. Undervejs inddrages enkelte tekstanalytiske elementer som f.eks. fortælle teknik og narrative modeller.

Anders' fortælling

Tiden før anbringelse på Snåstrup Vestergaard

Anders fortæller, at han har boet i en forstad til en større by, indtil han blev 18 år, og hans forældre blev skilt. Han er mellemste bror ud af tre brødre. Han er meget knyttet til sine forældre, især til moren. Han beskriver sig selv i barndommen som en genert og tilbageholdende dreng, der har svært ved det sociale. Han bliver medicineret pga. ADHD. Anders har tilbragt en del af sin skoletid i den almene folkeskole, måske tilrettelagt under hensyn til hans funktionsnedsættelse. Hans skolegang er præget af flere skoleskift, og de ældre klassetrin tilbringer han på en produktionsskole i en nærliggende by. Da han bliver 18 år, kommer han på et tilbud med botræning og særlig tilrettelagt undervisning (STU) for unge, der ikke har afsluttet 9. klassetrin; et forløb som han ikke færdiggør. Han beskriver det som et tilbud, der ikke er noget for ham. I samme periode møder han en kæreste fra X-købing i anden landsdel, og han begynder at pjække fra skolen og rejse over for at besøge hende. Han fremhæver det som sit første skridt ind i voksenlivet:

"Mit største skridt i mit voksenliv kom af, at jeg rejste til [X-købing i anden landsdel]. Hvor jeg altid har været den, der har skullet spørge min mor om lov, hvor jeg så begyndte at kunne sig til mig selv, OK, nu tager jeg til X-købing og besøger min kæreste. Det er der ikke nogen, der skal forhindre mig i. For det er en jeg elsker, og det er sådan, det skal være. Min mor har jeg altid lyttet til, og dengang jeg så sagde fra over for det så..."

På et tidspunkt rejser han tre uger til X-købing for at lære sin svigerfamilie at kende, mens kæresten er i udlandet. Han bliver ringet op og bedt om at komme hjem. På det tidspunkt har han ikke taget sin medicin for ADHD i et år. Han angiver den manglende medicinering, forældrenes skilsmisse og sin ulyst til at være på botræningstilbuddet som medvirkende årsager til, at han begår en kriminell handling:

"For dengang jeg gjorde det, jeg gjorde, så jeg endte her, da var jeg ikke medicineret, hvilket også gjorde, at jeg fik rigtig meget rod i hovedet. Mine for-

ældre blev skilt, det kunne jeg ikke håndtere, og jeg kunne ikke lide at være det sted, jeg kom i botræning [...] Jeg havde et rigtig stærkt bånd til mine forældre, som var ved at gå fra hinanden. Hvor en ung – en attenårig på lidt højere niveau end mig – måske ikke ville have taget det så tungt, men i og med jeg er følelsesmæssigt letpåvirkelig, så ramte det mig faktisk mere, end de lige går og tror.”

Anders bliver varetægtsfængslet, kommer en overgang på et botilbud for unge voksne udviklingshæmmede med betydelig og varig behov for pædagogisk støtte, før han bliver anbragt på Snåstrup Vestergaard.

Hverdagen på Snåstrup Vestergaard

Anders har boet på Snåstrup Vestergaard i snart fem år, hvoraf han det første år ventede på sin dom. Hverdagen er ifølge Anders ensartet. Han står op klokken syv, går i bad, børster tænder, tager arbejdstøj på, går ud og møder de andre beboere i fællesrummet, hvorfra de i samlet flok ledsages af en medarbejder over i kantinen på dagsiden for at spise morgenmad. Klokken halv ni uddeles dagens arbejdsopgaver. Anders sætter mest pris på arbejdsopgaver, hvor de kommer væk fra stedet, f.eks. skralderunde på havnen for Maersk, men han er dog ikke fast tilknyttet dette arbejde. Andre opgaver kan være havearbejde og græsslåning samt den faste madtjans om onsdagen. At lave mad er hans store interesse:

”Jeg laver rigtig tit mad. Jeg kan godt lide at se folks reaktioner på, om det smager godt, eller jeg kan se en forskel. Og det er aldrig det samme. Man laver det jo ikke ens og laver det heller aldrig på samme måde. Mad er en succes i sig selv.”

Endeligt sætter han pris på at redigere billeder. Han fortæller, at han selv holder sin lejlighed, vasker tøj mv. og har styr på sin økonomi. Det er kun en gang imellem pædagogerne må minde ham om noget. Kæresten besøger ham hver anden weekend fra fredag til søndag, hvor han laver mad til hende og sig selv. Han har udgang en time om ugen til indkøb i den nærmeste by, lidt flere timer hver anden torsdag, så han kan nå til et indkøbscenter. Desuden har han udgang til at gå i banken. Han har nogle gange udgang i tre timer, når kæresten er der, hvor de f.eks. kan nå til nærmeste lille by eller tage bussen ind til storbyen. Familien besøger han af og til, men ikke tit, selv om de betyder meget for ham. Men i forhold til den korte udgang, tager transporten derhen for lang tid, og han føler sig desuden ikke altid veltilpas sammen med familien, hvor han fremstiller sig selv som ”usynlig” for de øvrige familiemedlemmer:

"Det er altid de samme ting, der bliver spurgt om, og så bliver samtalen død. [...] De ser jo hinanden tit, og jeg kan mærke, at det er de samme ting, der bliver spurgt om: Hvor lang tid må du være her? Hvornår kommer de og henter dig? Hvad går du og laver? Når man så prøver at fortælle det, så er der noget, der er mere interessant, og så lytter man på det. Min svigerfamilie derimod, de lytter på mig."

Også i forhold til de øvrige beboere ser han sig selv som anderledes:

"Jeg synes, det er et fint nok sted, og menneskene er fine, men hvis jeg skal kaste lige ud af posen, så er det rigtig, rigtig svært for én som mig, der synes, jeg har det godt med min fysiske tilstand, og min psyke har været lidt på op- og nedture, men jeg synes selv, at jeg står stærkere end de andre og er mere velfungerende, men det kan man jo ikke altid bruge, når de andre måske er stærkere på andre punkter. Men jeg synes min tilstand er langt bedre end de flestes her."

Han mener, at han har meget mere at byde på end det, han viser frem, og at han ikke kan inddrage disse sider af sig selv, da hverdagen efter hans mening kører efter samme rutine.

Fremtidsdrømme og forestillinger

Anders drømmer om at bo i egen lejlighed sammen med kæresten, som han har kendt i seks år. Han ønsker at bygge noget op sammen med hende i hendes hjemby i en anden landsdel; gerne med bostøtte. Han har et tæt og godt forhold til sin svigerfamilie her. Han forestiller sig, at han skal finde et arbejde og få nye venner. Men uvisheden om dommens længde, nager ham:

"Jeg ved desværre ikke, hvornår min dom bliver ophævet. Hvis jeg vidste det, så havde jeg også det at glæde mig til. Det ville være rart. Jeg ville sætte rigtig stor pris på, hvis jeg vidste, hvornår jeg var færdig med det her sted. Så kunne jeg starte mit liv på en frisk. Jeg har brugt rigtig lang tid på det. Jeg ventede et helt år, før jeg fik min dom, men jeg flyttede ind i 2009. Den 15. april har jeg boet her i fem år. Efter al denne her snak, så ønsker jeg mig væk. Det er det, jeg ser allermest frem til. Jeg vil gerne bo sammen med min kæreste, og jeg vil gerne bevise, at jeg kan og gerne med bostøtte. Og hvis jeg stadig bliver medicineret og tager min medicin, skal det nok gå."

Anders fortæller, at han har forandret sig meget, er klar over at han skal holde fast i f.eks. medicinering, at han ved hvilke sider af sig selv, han skal styrke, og at han

kan have behov for bostøtte i fremtiden. Han mener, at han er parat til at starte på en frisk.

Bos fortælling

Tiden før anbringelse på Snåstrup Vestergaard

Bo fortæller, at han har boet tre år og fire måneder på Snåstrup Vestergaard. Han er født og opvokset i en større by. Her har han gået i folkeskole i de små klasser, men med voksende problemer. Han begynder allerede som trettenårig at misbruge hash og sniffe, og misbruget tiltager gennem ungdomsårene. Bo har ADHD. Han kommer to år på en specialefterskole for unge med særlige behov i nærliggende by, hvor han gennemfører 9. og 10. klasse. Undervisningen er tilrettelagt som en kombination af praktisk arbejde og boglige fag. Han fortæller, at han var meget glad for at gå på efterskolen, specielt pga. de sociale kontakter. Han fremstiller personale og elever som én stor familie, der var sammen døgnet rundt. Han får i den periode mange venner, men, som han siger: *"Det var ikke altid de fornuf-tigste."*

Efterfølgende kommer han i et bo- og jobtræningstilbud med bl.a. praktik i en butik. Han bor der i fem måneder, men bliver træt af pædagogerne og kommer til at bo for sig selv. Han går i gang med en uddannelse som butikselev og mangler kun et halvt år, da det med hans egne ord *"går galt"*, og han bliver varetægtsfængslet.

Hverdagen på Snåstrup Vestergaard

Efter at Bo er kommet på Snåstrup Vestergaard, har han fået hjælp til at stoppe sit misbrug, og han oplever, at han er blevet mere klar i hovedet. Han får ordentlig mad hver dag, og han er blevet bedre til at være sammen med andre mennesker. Han bliver ikke så hurtigt sur og hidsig. Han står op klokken halv otte om morgenen og får tildelt arbejdsopgaver i form af madlavning, havearbejde mv. Han er ikke specielt interesseret i de arbejdsopgaver, der tilbydes på dagsiden, men er mest optaget af at komme til at lave butiksarbejde, ligesom han har gjort tidligere i sit liv:

"Jeg har sagt til personalet, at al det arbejde, de har på dagsiden, det er ikke lige noget, jeg råber hurra for [...] Det er kun butik, jeg er interesseret i."

Bo skal snart påbegynde praktik i en nærmeste by i et supermarked, hvor han skal arbejde to dage om ugen. Han skal lægge varer på plads og tale med kunderne. Personalet skal ledsage ham i begyndelsen. På Snåstrup Vestergaard går han også til undervisning, hvor han bl.a. er ved at skrive om sit liv. Han fortæller, at det er OK

at være på Snåstrup Vestergaard, selv om *"det ikke lige er det fedeste, når man ikke selv har valgt det."* Men det er OK, selv om han indimellem ikke er helt enig med personalet. I sin fritid slapper han af, er på Facebook eller ser fjernsyn. Tit er nogle af de andre beboere inde hos ham for at se fjernsyn, da han har de fleste kanaler. Bo er lige flyttet over i en af de nybyggede lejligheder, som har eget tekøkken.

Fremtidsdrømme og forestillinger

Bo håber, at hans situation bliver taget op om et år, så han kan få ændret domsvilkårene. Han synes, at det er svært ikke at vide, hvornår der sker noget og svært ikke at vide, hvad der skal til, for at han må komme ud. Han synes ikke, at han kan gøre mere. Han er ikke længere misbruger, passer alt og skændes ikke med folk. Han vil gerne bestemme mere selv, f.eks. hvor han skal bo, og hvad han skal lave. Han har været glad for at være på Snåstrup Vestergaard, men nu begynder han at blive irriteret, da der sker for lidt nyt. Der er for få udfordringer, og han er træt af at have pædagoger omkring sig. Bo vil gerne tage en uddannelse eller gøre sin tidligere påbegyndte butiksuddannelse færdig.

Claus' fortælling

Tiden før anbringelse på Snåstrup Vestergaard

Claus er ud af en søskendeflok på fire i en socialt belastet familie fra en større provinsby. Han fortæller, at han har gået på flere forskellige skoler for børn med behov for vidtgående specialundervisning og har i størstedelen af sin barndom og ungdom været anbragt på flere forskellige bo- og opholdssteder for unge med problemer. Claus er diagnosticeret som udviklingshæmmet. I de ældste klasser har han modtaget undervisning på skoletilbud for voksne med funktionsnedsættelser. Han fortæller, at han havde mange venner i skolen.

Han har været i et særligt tilrettelagt arbejdstilbud i syv måneder bestående af et praktikforløb efterfulgt af et lønnet arbejde som en slags anlægsgartner. Han fortæller, at han var glad for det fysisk hårde arbejde med at fælde træer i skoven, hvor han kunne anvende sine mange kræfter, og især var han glad for at få penge for det. Claus får tildelt pension som 18-årig. Han har brugt mange og forskellige rusmidler, siden han var ganske ung.

Han fortæller, at han som ung gik meget sammen med sine brødre og fætre. Hans onkel var aktiv omkring en større fodboldklub, hvilket er en gruppe, som Claus blev en del af. Han syntes, at det var sjovt, selv om han aldrig havde interesseret sig for fodbold eller spillet fodbold, men det havde onklen, fætrene og brødrene heller ikke. Han og brødrene har i en periode meget at gøre med fætrene og onklen. De sås altid. Om den kriminelle handling, som medfører en domsanbringelse på Snåstrup Vestergaard, fortæller han: *"Så kom jeg til at lave noget dumt."*

Hverdagen på Snåstrup Vestergaard

Claus har boet på Snåstrup Vestergaard i snart fire år. Han står op og passer sit arbejde hver dag. Han forklarer, at han helst vil arbejde ude, f.eks. plante træer eller med arbejde med noget, hvor han kan bruge sine kræfter. Han har behov for at være ude i den friske luft og arbejde hårdt. Han kan også godt lide at rode med motorer og at lave mad. Han synes, at han har lært noget på Snåstrup Vestergaard. Han bliver f.eks. ikke så hurtigt sur. Han går væk, hvis han får lyst til at slå, hvilket han altid får, når han synes, nogen er dumme.

Han er glad for at være sammen med de andre beboere, hvoraf han kender flere fra tidligere. Nogle har han kendt fra han var en lille dreng. En har han kendt i 21 år, en anden i otte år og en tredje i nogle år. Han fortæller, at det er dejligt at være sammen med nogen, som man kender. Han er sammen med dem i fritiden og om aftenen. Han oplever, at han kender alle og har et godt socialt samvær. Han bruger ikke pædagogerne så meget, men han er glad for at være sammen med de øvrige beboere.

Hans kæreste, som han har haft i flere år, kommer og besøger ham hver weekend. Hun kan tage to busser derud. Han fortæller, at hun ikke har arbejde, da hun har dårlige hænder og knæ.

Claus har af og til ledsaget udgang til at besøge sin mor. Sine brødre, fætre eller sin onkel ser han ikke, og de kommer ikke og besøger ham. Den ene bror sidder i arrest i en større by, og den anden bror er anbragt på Kofoedsminde. Dem ringer eller skyper han med. Hans søster bor i familiens hjemby.

Han fortæller, at han er stoppet med sit misbrug for et års tid siden - uden støtte. Han forklarer, at han bare tog en beslutning om ikke at bruge stoffer mere. Sådan skal man gøre det. Man skal bare selv bestemme. Han fortæller, at det er bedre nu, hvor han er mere klar i hovedet. Han fortæller, at han stadig ryger som en skorsten, men kun cigaretter.

Fremtidsdrømme og forestillinger

Claus fortæller, at han gerne snart vil ud og bestemme selv. Han har ikke tænkt så meget på, hvordan han skal komme det. Han mener, at han skal blive bedre til at holde sin lejlighed, før han kan flytte ud. Den er meget rodet, og han er ikke så god til at holde orden. Han mener også, at han skal blive bedre til at styre sine penge, f.eks. har han ingen nu, så han ved ikke rigtigt, hvordan det skal gå, når hans kæreste kommer i den kommende weekend.

Han er glad for sin advokat. Han taler godt med ham, da han forstår hans situation. Han vil nok bo i sin hjemby eller i kærestens by. Han vil gerne bo sammen med kæresten og deres lille hund. Så skal de hygge sig og slappe af. Han vil gerne have et arbejde, da han synes, han har for få penge på pension. Han vil gerne i

skoven og arbejde igen, han kan godt lide hårdt arbejde og at tjene penge. Hans drøm er at få kørekort og egen bil. Han vil gerne have et stort kørekort og være lastbilchauffør. Men han vil kun køre i Danmark - ikke udlandet - for det vil kæresten ikke så gerne have.

Tværgående analyser

Sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid

Der knyttes i alle tre beboeres fortællinger en sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid. Nutiden fremstår i to af de tre fortællinger som en parentes i deres liv eller en periode, der skal overstås, før de kan genoptage de afbrudte aktiviteter i deres tidligere liv, som de betragter som positive, og som ikke indebar en dom. Især Anders giver udtryk for denne forestilling. Den, der har lettest ved at være i og se mening i nutiden, er imidlertid Claus, som i sin fortælling giver udtryk for at befinde sig godt i hverdagen på Snåstrup Vestergaard, især fordi han kan være sammen med beboere, hvoraf nogle er gamle venner fra tiden inden anbringelsen, ligesom han kan se sin kæreste i weekenden.

Både Anders og Bo lægger afstand til tidligere adfærd med for førstnævnte bl.a. manglende indtag af ADHD-medicin og sidstnævnte et misbrug, som medvirkede til uhensigtsmæssig adfærd og en dom. Begge beskriver en personlig udvikling, der udtrykker en afstand til den, de var inden Snåstrup Vestergaard. De udtrykker håb om at fortsætte et andet liv efter Snåstrup Vestergaard med baggrund i håb og drømme, fra før det gik galt. Anders' fremtidsdrømme kredser om at bo med kæresten og flytte til hendes hjemegn, tæt på svigerfamilien, som kan lide ham, og som han "flygtede til" på tidspunktet omkring forældrenes skilsmisse og hans indflytning på der uønskede bo- og jobtilbud. Kæresten og svigerfamilien gør ham glad, og at rejse derhen betegner han som sit første skridt ind i voksenverdenen, som omgivelserne - måske forældre og /eller job- og botræningstilbudet - forhindrede ham i at fuldføre, da de bad ham komme hjem. Samme forestilling om at genoptage tidligere aktiviteter, som han anser som positive, og som blev afbrudt med dommen, har Bo. Han var i gang med en praktikperiode i en butik som led i et - sandsynligvis særligt tilrettelagt - uddannelsesforløb, som ikke blev færdiggjort. Hans ønske om arbejdsopgaver her-og-nu og i fremtiden kredser udelukkende om at vende tilbage til butiksarbejdet, som bestod i at sætte varer på hylder og tale med kunder. Det kan tolkes som et behov for til dels at 'leve det samme liv om igen', men med en anderledes udgang.

Lidt anderledes forholdet det sig med Claus. Claus er den af de tre, hvis liv synes mest præget af omskiftelser i form af gentagne anbringelser uden for hjemmet og skoleskift. Dette har imidlertid givet ham et socialt netværk, som ikke - som for de andre to beboere - er udenfor, men snarere inden for institutionsverdenen.

Claus befinder sig muligvis derfor godt i nuet, som han sagtens kan forbinde med fortiden, da han er blandt beboere, heraf enkelte, som han har kendt næsten hele sit liv. Hans familie – især hans to brødre – lever heller ikke deres liv i frihed. Hans samvær med kæresten er det, der kunne pege mod en fremtid udenfor – men hende ser han alligevel hver uge. Det største problem synes at være økonomien.

Anders søger gennem sin fortælling at fremstille en forandret identitet, idet han tager afstand fra nogle af de forhold i fortiden, som førte til kriminelle handlinger. Han fortæller, at han har forandret sig på en række områder. Samtidig fremstiller han også sig selv som et offer for ydre forhold, som han ikke har haft indflydelse på. Bo har også forandret en del af forståelsen af sig selv, selv om dette ikke fremstår helt så tydeligt som for Anders, således fremstiller han ikke lige så entydigt de kriminelle handlinger han udførte, som årsag til sit ophold på Snåstrup Vestergaard, men betoner, at han er på botilbuddet, fordi overboen stak ham. For begge er tiden på Snåstrup Vestergaard en nødvendig periode, der skal overstås hurtigst muligt. Anders udtrykker det så skarpt:

"Den 15. april har jeg været her i fem år. Efter al den her snak, så ønsker jeg mig væk. Det er det, jeg ser allermest frem til."

De er begge orienteret imod fremtiden og søger gennem deres fortællinger at få genoprettet en rød tråd i deres liv. For Claus er hverdagen acceptabel. Han fremstiller ikke opholdet på Snåstrup Vestergaard, som en stor forandring i sit liv. Han har gjort noget dumt, men uddyber ikke betydningen heraf for hans liv. Ud fra hans fortælling synes mange forhold i hverdagen på Snåstrup Vestergaard heller ikke at adskille sig afgørende fra det liv, han havde før indflytningen på Snåstrup Vestergaard og domsanbringelse. Han fremstiller herved ikke på samme måde en forandret identitet.

Vendepunkter

Vendepunkter skal betragtes som noget andet end overgange mellem livsfaser, som alle mennesker oplever. Vendepunkter kan forklares som en 'usædvanlig hændelse', der bremser eller radikalt ændrer ens tidligere liv (jf. Anselm Strauss i: Kupferberg 2012:232). For såvel Anders som Bo udgør dommen en usædvanlig hændelse, der vender op og ned på deres liv – stærkest udtrykker Anders en sådan oplevelse.

I Anders' fortælling fremstiller han ikke blot dommen, men perioden med forældrenes skilsmisse, udflytningen fra barndomshjemmet og indflytningen på bo- og jobtilbuddet, som en række særlige begivenheder, som falder sammen med en livsfase, hvor han overgår fra barn til voksen - 18-års alderen. Han fremhæver

dog forældrenes skilsmisse, som noget, der påvirkede ham stærkere end det ville have gjort på andre unge; og stærkere end omgivelserne forstod. Skilsmissen er for ham en usædvanlig hændelse og et vendepunkt, der fik en dominoeffekt på alle andre områder i hans liv og førte til en kriminel handling og siden domsanbringelse.

Fortælleteknisk anvender Anders det narrative greb at fremstille sig selv som offer i begivenhedernes gang. Som offer har han dog både modstandere og hjælpere. I fortællingen om tiden op til dommen fremstilles forældrene samt bo- og jobtræningstilbuddet som modstandere, mens han tildeler kæresten og kærestens familie en hjælperolle. Samme 'narrative figur' med hhv. hjælper og modstandere, overfører han i sin fortælling om nutiden. Også her fremstiller han primært sig selv som offer, f.eks. beskriver han sig selv som 'usynlig', ikke blot for forældrene, men for hele familien, når han er på hjemmebesøg, og beskriver sig selv som 'anderledes', til dels bedre fungerende end de øvrige beboere på Snåstrup Vestergaard. Det eneste tidspunkt, hvor han fremstiller sig som helt i egen fortælling, er, da han tog initiativ til i al hemmelighed at rejse til kæresten i en anden del af landet, og som han fremstiller det, tog det første skridt ind i voksenlivet. I sin fortælling om nutiden pointerer han, at han stadig har kæresten og et gensidigt fint forhold til kærestens familie (jf. tidligere citat). Herved legitimer han indirekte, at den kriminelle handling var foranlediget af, at omgivelserne bremsede dette selvstændighedstiltag i hans overgang fra barn til voksen:

"Til gengæld mødte jeg en kæreste fra X-købing, som jeg stadigvæk har, og som jeg tit og ofte så, og så blev jeg væk fra skolen. Jeg ville helst være et sted, hvor jeg følte mig tryk. Men så blev jeg ringet op, at jeg skulle komme hjem. Men så gik det galt, og så endte jeg i varetægtsfængsel, og så kom jeg til X-kollegiet [botilbud for udviklingshæmmede] og så kom jeg herud."

I Bos fortælling fremstår især det faktum, at overboen stak ham, et vendepunkt i hans ungdomsliv. Den efterfølgende domsanbringelse afbrød en på mange måder god fase i hans liv. De to år på efterskole med tæt daglig kontakt med medarbejdere og en masse jævnaldrende, en efterfølgende udflytning i egen bolig og et praktikforløb i butik fremstiller han som en god periode. Skiftet fra tiden før og tiden efter dommen fremstår imidlertid ikke så markant i hans fortælling. Bo fremstiller sig selv som en ung, der var misbruger og som fik venner, der ikke var de mest fornuftige. Igennem næsten hele fortællingen fremstiller han sig selv som ansvarlig og handlende hovedperson i sit liv, bortset fra et enkelt tidspunkt. At han fik dom og blev anbragt på Snåstrup Vestergaard sætter han imidlertid ikke så meget i forlængelse af egne kriminelle handlinger, men begrundes i det faktum, at

overboen stak ham. Her synes der, at fremstå en dobbelthed i hans syn på sig selv, sit liv og ansvaret for egne handlinger inden dommen.

I Claus' fortælling synes kriminelle handlinger ikke at have været usædvanlige i hverken hans eget liv eller nærmeste omgangskreds, hvilket nogle af hans anbringelser målrettede unge kriminalitetstruede, viser. I hans fortælling former hans liv sig som en sammenhængende livsbane, hvor kriminelle handlinger er en del af livsstilen. Således har begge hans brødre begået kriminalitet. Hans kontakt med familie og venner er ikke markant ændret efter hans ophold på Snåstrup Vestergaard. Brødrene, som sidder i hhv. arrest og er domsanbragt på en sikret institution, skyper han med og andre tidligere venner omgås han med på Snåstrup Vestergaard. De eneste forhold, som er ændret, er hans kontakt til sin onkel og sine fætre, som var aktive fans af den lokale fodboldklub, og som han hang ud med. Det synes umiddelbart vanskeligt at se nogle hændelser i hans fortælling, som han giver status som vendepunkt. Claus fremstiller en hverdag, hvor de mange skift i hans barndom og opvækst fremstår som selve kontinuiteten i hans liv, og som han tilsyneladende mestrer.

Institutionelle spor

Med institutionelle spor kan man efterspore institutioners påvirkning i fortællers fortælling. Disse påvirkninger er svære at isolere til nuværende botilbud. Alle tre har i varierende grad tilbragt perioder af deres liv på forskellige botilbud. For Claus er hele opvæksten foregået på forskellige anbringelsestilbud. Den eneste, hvis opvækst primært er foregået i familien, er Anders. Derfor er de institutionelle spor i hans fortælling sandsynligvis lettere at forbinde med tiden på Snåstrup Vestergaard. For Claus er det vanskeligt i hans fortælling at isolere de institutionelle spor, som udtryk for påvirkninger på Snåstrup Vestergaard, fra tidligere botilbud.

Anders er efter eget udsagn letpåvirkelig. Han søger at indrette sig efter de regler og rammer, som omgivelserne har udstukket. 'Signifikante andre' er først moren og siden pædagogerne. Han står op om morgenen, udfylder de arbejdsopgaver, han bliver budt og søger at udvise den adfærd, som han anbefales. Anders tilskriver såvel forandringer af sin fysiske som psykiske tilstand indsatsen i perioden på Snåstrup Vestergaard:

"Min fysiske tilstand er bedre. Mit selvværd er blevet meget bedre, og jeg har lært mange ting."

Han fortæller også om sin forbedrede evne til at lave mad, holde egen bolig mv. som en konsekvens af indsatsen på det nuværende botilbud:

"Jeg laver rigtig tit mad. Jeg kan godt lide at se folks reaktioner på det. Om det smager godt, eller jeg kan se en forskel. Og det er aldrig det samme. Man laver det jo ikke ens, og laver det jo heller aldrig på den samme måde. Mad er en succes i sig selv. Og det med at redigere billeder er jeg også rigtig god til. [...] Jeg holder lejligheden selv, vasker tøj. Jeg er meget selvkørende. Jeg får ikke hjælp til så meget."

Desuden har han lært at have overblik over sin økonomi:

"Jeg har godt styr på mine penge og ved hvad de bliver brugt til. Jeg styrer dem selv."

Også Bo mener, at han har fået stort udbytte af Snåstrup Vestergaard. Et væsentligt forandret forhold er, at han har fået hjælp til at komme ud af sit misbrug. Han har desuden fået struktur på hverdagen: Han står op, går på arbejde og får mad hver dag. Endeligt er han blevet bedre til at være sammen med andre mennesker og bliver ikke så hurtigt sur og hidsig.

Claus har som nævnt tilbragt det meste af sit liv på forskellige institutioner. Så Claus er derfor om nogen socialiseret til hverdagen på Snåstrup Vestergaard. Alligevel fortæller han, at netop det nuværende behandlingsophold har sat nogle spor i hans liv. Han giver udtryk for, at han ikke så hurtigt bliver sur og hidsig, og at han går væk hvis han af den grund får lyst til at slå. Desuden har stoppet med sit stofmisbrug.

Sammenfatning

Analysen af de tre beboeres fortællinger viser, at der for såvel Anders som Bo sker forandringer af deres identitet, mens der for Claus ikke i samme grad kan fremanalyseres så tydelige identitetsforandringer.

Anders og Bo skaber i deres fortællinger en sammenhæng mellem fortid, nutid og ønskelig fremtid. Både Anders og Bo har et ønske om at kunne genoptage positive aktiviteter og livsindhold i tiden før anbringelsen og således anvende tidligere navigeringsmål som et fremtidigt pejlemærke i deres liv og forbinde fortid med fremtid.

I Anders' fortælling udgør forældrenes skilsmisse et vendepunkt i hans liv. Skilsmissen havde en dominoeffekt, der kulminerede med en kriminel handling og en domsanbringelse. I Bos fortælling, fremhæves som et vendepunkt, at en overbo angav ham til politiet. For ham er denne periodes uhensigtsmæssige hverdagsliv indskrevet i afsløringen.

Både Anders og Bo fortæller, at opholdet på Snåstrup Vestergaard har bidra-

get til, at de ikke i fremtiden kommer ud i situationer, som fører til kriminelle handlinger. De fortæller, at Snåstrup Vestergaard har gjort det muligt for dem at arbejde med problemstillinger og ændre adfærdsmønstre, som har ført dem ud i kriminelle handlinger. Disse ændringer kan ses som både overordnede og konkrete hverdagsnære institutionelle spor. Den socialpædagogiske indsats har støttet Anders i tage ADHD-medicin og Bo i at komme ud af sit misbrug. For dem begge har indsatsen skabt struktur i hverdagslivet, hjulpet dem med at opretholde døgnrytme, overskue og løse uoverensstemmelser med andre, styre økonomien, holde aftaler, skabe et hverdagsliv med variation mellem arbejde og fritidsliv samt have aktiviteter / indhold i fritiden, som ikke er relateret til kriminalitet. Analysen viser overordnet, at opholdet på Snåstrup Vestergaard har forandret Anders og Bos identitet og adfærd, og således medvirker til at forebygge recidiv.

For Claus forholder det sig lidt anderledes. Af hans fortælling fremgår ingen vendepunkter. Hans liv fortælles som et kontinuerligt forløb med samvær med familiemedlemmer og venner om misbrug og kriminalitet. Hans nuværende anbringelse på Snåstrup Vestergaard, slutter sig til en længere række af anbringelsessteder i barndommen, og i ungdomsårene botilbud rettet mod unge kriminalitetstruede. I hans fortælling adskiller den kriminelle handling, som førte til, at han fik en domsanbringelse sig ikke kvalitativt fra andre begivenheder i hans liv – højst udtrykt ved: *"At så gjorde han noget dumt."* Hans to brødre befinder sig i hhv. arrest og domsanbringelse. Enkelte tidligere venner bor på stedet, ligesom kæreste besøger ham. For Claus fremstår hans nuværende situation næsten som normal. I hans fortælling nævnes kun få forandringer, der kan ses som institutionelle spor specifikt knyttet til Snåstrup Vestergaard. Han nævner f.eks., at han på Snåstrup Vestergaard har lært at blive mindre sur, ikke at indlede en uoverensstemmelse eller irritation med at slå, men i stedet gå væk. Han fortæller også, at ophør af misbrug i denne periode har gjort ham mere klar i hovedet, men at beslutningen om dette ophør samt gennemførelse heraf skyldes ham selv.

Samlet viser den biografisk narrative analyse, at den socialpædagogiske indsats på Snåstrup Vestergaard har haft positiv indflydelse for Anders og Bos identitetsdannelse og forandringer af vaner og rutiner i hverdagslivet således, at de ser sig i stand til at kunne etablere et hverdagsliv uden kriminalitet. For begge er det dog en belastende uvished, at de ikke kender længden på opholdet, og hvilke forandringer, de yderligere selv kan medvirke til for at afslutte domsanbringelsen. Denne uvished kan i længden betyde, at deres nuværende forsøg på at skabe en sammenhængende fortælling ikke kan opretholdes.

Anderledes er det for Claus. Analysen af hans fortælling synliggør ikke en identitetsforandring, således synes i hans optik fremtidens indhold ikke at skulle adskille sig væsentligt fra fortiden. Han fremstiller kort nogle drømmebilleder om at

bo sammen med kæresten og deres fælles hund. Men han udtrykker ingen gennemgribende forestillinger om et forandret indhold i sit hverdagsliv, eller nogen grundliggende afstand til tidligere handlinger, som skulle kunne sikre at han undgår en ny domsanbringelse. Overordnet fremviser han i fortællingen ingen identitetsforandringer. Han tager overordnet afstand fra, at Snåstrup Vestergaard skal understøtte nødvendige forandringer, f.eks. pointerer han, at beslutningen om samt gennemførelsen af et misbrugsophør var hans egen.

5

Hvorfra – hvorhen?

I det følgende bindes en sløjfe på den del af det større forskningsprojekt: *En fremtid uden dom*, som omfatter Snåstrup Vestergaard, et kombineret bo- og aktivitetstilbud for borgere med udviklingshæmning i Aarhus Kommune. Botilbuddet fungerer efter Servicelovens § 108, og aktivitetstilbuddet efter Servicelovens § 103. Flere af botilbuddets ti beboere har begået kriminalitet, men er pga. udviklingshæmning fritaget for straf, jvf. Straffeloven § 16.

Det er den socialpædagogiske indsats over for denne gruppe af domfældte udviklingshæmmede, og indsatsens muligheder for at skabe forandringer i beboernes hverdagsliv, som er i fokus i to delrapporter om Snåstrup Vestergaard.

Den første delrapport om Snåstrup Vestergaard omfatter en analyse af, hvordan eksisterende institutionelle, politiske, retslige og samfundsmæssige målgruppeforståelser afspejles i eksisterende problemforståelser på botilbuddet. Analysen viser, hvordan disse problemforståelser, de organisatoriske rammer, styringsteknologier og strukturer, influerer på konkrete metoder, redskaber og aktiviteter i den socialpædagogiske indsats, hvilket får betydning for beboernes muligheder for forandringer og at skabe / se et liv uden for botilbuddet. Analysen viser, at de anbragte borgere skal finde, eller genfinde sig selv, deres livsfortælling og identitet inden for de afstukne rammer i botilbuddet. Beboerne er nødt til at forblive i og (gen)skabe sig selv i nuet, for at kunne forbinde fortid, nutid og fremtid og dermed forestille sig mulige fremtider, som adskiller sig fra nuet. For borgere med tidsubegrænset foranstaltningsdom synes fremtidsperspektivet uklart. Det synes uklart, hvilke forandringer samfundet og dermed botilbuddene forventer i forbindelse med en domsanbringelse på et botilbud som Snåstrup Vestergaard.

I denne anden delrapport er fremtidsperspektivets betydning for beboernes muligheder for at skabe og fastholde forandringer i hverdagslivet på Snåstrup Vestergaard og for at etablere eller genetablere en sammenhængende livsfortælling, som forbinder fortid, nutid og fremtid, blevet uddybende analyseret på baggrund af tre beboeres fortællinger. Fokus er således den enkelte beboers hverdag på botilbuddet, forholdet til sig selv og omverdenen, og de forandringer af disse forhold, som beboerne oplever. Der er lagt vægt på forandringer af beboerens selvforståelse og billede af sig selv.

Vi har anvendt en narrativ, biografisk forskningsmetode til at få viden om be-

boernes forandringer. Narrative livshistorier giver detaljeret og nuanceret viden om forandringer ud fra borgernes perspektiv, som kan bidrage til en overordnet diskussion af, hvorvidt og hvordan den socialpædagogiske indsats kan forebygge recidiv gennem forandringer af hverdagslivets vaner og rutiner. Med blikket rettet mod sammenhængen i den enkelte beboers fortælling om fortid, nutid og fremtid, og ved at analysere beboernes forståelse af egen identitet ser vi, at der i to af de tre beboeres fortælling kan spores forandringer, der også kan relateres til den socialpædagogiske indsats. De tre beboerne udtrykker i deres fortællinger håb om at kunne genoptage det liv, de havde forud for den særlige begivenhed, der udgjorde et vendepunkt i deres fortælling. To af dem udtrykker klart i deres fortællinger forandringer af identitet og selvforståelse, udtrykt som en afstandstagen til handlingen eller den person, de var tidligere / i gerningsøjeblikket. Hvorvidt de kan fastholde denne forandrede selvforståelse, som drivkraft for en fremtid uden dom, kan synes afhængig af, om deres nuværende håb om, at anbringelsesperioden også har en slutning, vedblivende kan næres.

Malet med den brede pensel fremstår et botilbud, hvis socialpædagogiske indsats har muliggjort et hverdagsliv uden fornyet kriminalitet i fremtiden for formodentligt to ud af tre beboere, som indgår i denne miniundersøgelse i delrapport II. De to beboere har gennemgået en identitetsforandring, som fremstår i deres fortællinger, hvor de klart giver udtryk for, at den kriminelle del af fortidens hverdagsliv ikke skal indgå i fremtiden. De har drømme og forestillinger om indhold i fremtiden, som imidlertid overskygges af uvisheden om dommens længde, og om hvilke forhold de yderligere kan medvirke til at forandre, for at den kan bringes til ophør, og de kan fortsætte deres liv uden botilbuddets restriktioner. Spørgsmålet er, om deres positive fremtidsforventninger kan opretholdes, hvis denne uvished fortsætter år efter år.

Analyserne af fortællinger har også vist, at den tredje beboer ikke i samme udstrækning har gennemgået en identitetsforandring. Hans livsforløb før og under opholdet på Snåstrup Vestergaard fremstår som et kontinuerligt forløb uden et tydeligt vendepunkt. I hans fortælling om fremtiden udtrykkes et ønske om en fortsættelse af tidligere aktiviteter, dog med justeringer, f.eks. vil han gerne selv bestemme, hvor han skal bosætte sig sammen med kæresten. Hans risiko for recidiv synes ikke formindsket i samme grad som de to øvrige. I hans fortælling spores dog en institutionel påvirkning i form af ændret håndtering af eget temperament og også støtte til ophør af misbrug.

Det ser således ud til på baggrund af beboernes egne fortællinger, at Snåstrup Vestergaard er lykkedes med gennem den socialpædagogiske indsats at skabe forandringer for især for to af de tre beboere, som muliggør et liv uden kriminalitet. De tre interviewpersoner er tre ud af seks beboere med domsanbringelser op under-

søgelsestidspunktet. De personer, der har sagt ja til at lade sig interviewe kan umiddelbart tænkes at være dem, der har gennemgået den største udvikling og ser den største forandring hos sig selv. Derfor kan man ikke udstrække analyseresultaterne for disse tre til at omfatte alle seks domsanbragte beboere på Snåstrup Vestergaard.

At indhente narrativer om forandringer hos mennesker med kognitive og kommunikative funktionsnedsættelser, var samtidig en afprøvning af om en sådan forskningsmetode var mulig i forhold til målgruppen. Metodemæssigt har det fordret udvikling af en mere støttende interviewform. Men overordnet har den biografisk, narrative tilgang kunnet indfange forandringer af vaner og rutiner i hverdagslivet samt identitet hos beboerne, ved i deres fortællinger at analysere deres egne forståelser og fremstillinger af sammenhænge mellem fortid, nutid og fremtid, vendepunkter samt institutionelle spor. Herved er givet mere viden om *Hvorfra*. Det er lykkedes for botilbuddet at støtte disse beboere i at genetablere en sammenhæng og mening i deres liv, som potentielt kan fastholde fremtidsforestillinger om et liv uden domsanbringelse. Spørgsmålet er imidlertid, om denne meningstilskrivning, beboernes forståelse af sammenhæng i deres liv og ikke mindst deres fremtidsforestillinger og drømme kan opretholdes, hvis *hvorhen* ikke får større samfundsmæssig opmærksomhed. Uvisheden om domsanbringelsens længde, og den nagende usikkerhed hos den enkelte beboer om hvilke forandringer, vedkommende skal opnå, for at anbringelsen ophører, tynger disse beboere. *Hvorhen* – bør derfor samfundsmæssigt have mindst lige så stor opmærksomhed som *hvorfra*.

Litteratur

Antoft, Rasmus og Trine Lund Thomsen (2002): 'Når Livsfortællinger bliver sociologisk metode – en introduktion til det biografiske narrative interview' i: Jacobsen, Michael Hviid, Søren Kristiansen & Annick Prieur: *Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Bech-Jørgensen, Birthe (2003): *Ruter og rytmer. Brobyggere, frontfolket og de hjemløse*. København: Hans Reitzels Forlag.

Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (2000): *Den samfundsskabte virkelighed. En videnssociologisk afhandling*. København: Lindhardt og Ringhof.

Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (2004): *Den sociale konstruktion af virkeligheden. En videnssociologisk afhandling*. 3. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.

Breumlund, Anne og Inger Bruun Hansen: (2001): *Læring gennem livsforløb belyst ved voksne sindslidendes livshistorier*. Videnscenter for læreprocesser. Aalborg Universitet.

Kupferberg, Feiwei (2012): 'Conclusion: Theorizing turning points and decoding narratives' in: Hackstaff, Karla B., Feiwei Kupferberg and Catherine Négroni (ed.): *Biography and Turnings Points in Europe and America*. Bristol: Policy Press.

Lave, Jeanne & Etienne Wenger (1999): *Situated Learning, Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge University Press.

Ringø, Pia (2014): *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra – Hvorhen? I. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud for voksne udviklingshæmmede med dom*. Aalborg Universitet.

WHO ICD-10 (1994): *Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser – klassifikation og diagnostiske kriterier*. København: Munksgaard.

Straffeloven: LBK nr. 1028 af 22/08/2013

Webadresser:

www.sundhed.dk/borger/sygdomme-a-aa/boern/sygdomme/vaekst-og-udvikling/udviklingshaemning/ set den 15.05. 2014.

CFK- Folkesundhed og kvalitetsudvikling (2013) Det sociale indikatorprogram for botilbud til voksne med udviklingshæmning. Målgrupperapport: <http://www.socialkvalitetsmodel.dk/files/Subsites/Socialkvalitetsmodel/SIP/Publikationer/M%C3%A5lgrupperapport%20SIP-udviklingsh%C3%A6mning.pdf> set 15.05. 2014.

Bilag

BILAG 1: Typer af foranstaltningsdomme^{9,10}

Type 1: Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning er beregnet på udviklingshæmmede personer, der må anses som udtalt farlige og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger. Dommen indebærer, at den pågældende anbringes på den sikrede afdeling på Kofoedsminde. Normalt fastsættes der i disse sager ingen længste tid.

Type 2: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling (kombinationsdom)

Denne foranstaltning indebærer, at den domfældte anbringes i institution med døgnovervågning. Denne påstand anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet i form af f.eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at den udviklingshæmmede person har behov for konstant overvågning, og at der er risiko for ny personfarlig kriminalitet, således at den udviklingshæmmede person i givet fald hurtigt skal kunne overføres til sikret afdeling. Overførsel til sikret afdeling kræver ikke rettens godkendelse. Dommen kan være uden længste tid eller med en længstetid på 5 år.

Type 3: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning indebærer, at den domfældte anbringes i institution med døgnovervågning (dvs. døgnet rundt inkl. vågen nattevagt). Dommen anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet i form af f.eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at den mentalt retarderede har behov for konstant overvågning. Dommen kan være uden længste tid eller med en længstetid på 5 år.

Type 4: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning anvendes i sager, hvor det må påregnes, at en social indsats i form af tilsyn kan være tilstrækkelig, men hvor der kan opstå behov for, at den udviklingshæmmede skal anbringes i institution. Påstanden forhindrer ikke, at den domfældte anbringes i institution med døgnovervågning. Dommen kan suppleres, f.eks. med et vilkår om psykia-

9. Rigsadvokatens meddelelse nr. 5 af 12. juli 2007.

10. Rigsadvokatens meddelelse nr. 5 af 12. juli 2007; NDU (2010: 20).

trisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Anbringelse i institution i henhold til en sådan dom sker ved administrativ beslutning. Den kræver med andre ord ikke rettens godkendelse. Dommen kan være op til tre år.

Type 5: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedernes bestemmelse om ophold og arbejde.

Dommen foranstaltning anvendes over for udviklingshæmmede, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen. Dommen kan eventuelt suppleres med særlige vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Dommen kan være uden længste tid eller med en længste tid på 5 år.

BILAG 2: Interviewguide til beboere

Formål: at få fortællinger om de forandringer, du oplever ved at bo på et botilbud, som forhåbentlig kan føre til en bedre hverdag i fremtiden.

Rammer: Præsentation af os, interviewlængde - 1½-2 timer + evt. stop undervejs + anvendelse senere.

Spørgsmål

1. Navn + alder? Status / forsørgelsesgrundlag
Fortæl om din hverdag før, du kom på Snåstrup Vestergaard?
(Familie, arbejde, skolegang/uddannelse fritid - relationer + evt. opvækst)
2. Var der områder i din hverdag, som var særlig vanskelig?
3. Hvordan er din hverdag i dag? (Beskæftigelse, madlavning, husførelse, fritid, relationer mv.)
4. Hvordan hjælper botilbuddet på dine vanskeligheder?
5. Hvordan vil du gerne have din hverdag/ dit liv ser ud om fem år?
6. Hvad skal der ske for at dine fremtidsønsker opfyldes?

BILAG 3: Oplysningsskema om beboerne

Udfyldes pr. beboer

Navn

Alder

Indflytningsdato på Snåstrup Vestergaard:

Diagnosticeret med IQ over eller under 70:

Tillægsdiagnoser

Opvækst i familie eller anbragt?

Botilbud eller støttetilbud før Snåstrup Vestergaard?

Særlige sociale problemer?

Domstype, domslængde?

Kommentarer:

BILAG 4: Brev til beboerne

Kære beboer på Snåstrup Vestergaard

Vi er - som I måske allerede ved - nogle forskere fra Aalborg Universitet, der arbejder på et forskningsprojekt om botilbud for mennesker med kognitive, mentale og psykiske vanskeligheder. Projektet hedder: En fremtid uden dom.

Vi er interesserede i at få fortællinger om de forandringer, I beboere oplever ved at bo på et botilbud, og som kan føre til en bedre hverdag for jer i fremtiden.

Derfor vil vi gerne interviewe dig om din hverdag, før du kommer på Snåstrup Vestergaard, din hverdag på Snåstrup Vestergaard og dine fremtidsplaner.

Interviewet vil vare højst 2 timer og vil blive optaget på MP-3. Alle interviewpersoner vil være anonyme, dvs. uden navn og cpr.nr., og vil blive brugt i en lille rapport om Snåstrup Vestergaard. Før den bliver udgivet, kan du få lov at se det, vi anvender fra interviewet med dig.

Har du spørgsmål til undersøgelsen, kan du enten spørge personalet på Snåstrup Vestergaard, som evt. kan kontakte os, eller du kan sende en mail til xxxxxxxx eller xxxxxxxx.

På forhånd tak for hjælpen

Venlig hilsen

Inger Bruun Hansen

Anne Breumlund

AALBORG UNIVERSITET

Institut for Sociologi
og Socialt Arbejde
Kroghstræde 7
9220 Aalborg Øst

Lektor og ph.d.
Inger Bruun Hansen
&
Lektor og ph.d.
Anne Breumlund

Domsanbragte udviklingshæmmede Hvorfra – Hvorhen? II

Beboerperspektiver på forandringer

Anden delrapport af to rapporter som samlet formidler viden om den socialpædagogisk indsats for domfældte udviklingshæmmede på botilbuddet Snåstrup Vestergaard, og indsatsens muligheder for at skabe forandringer i beboernes hverdagsliv. I denne rapport præsenteres viden om beboernes forandringer på baggrund af tre beboeres egne fortællinger herom. Undersøgelsen er en del af et større forskningsprojekt *En fremtid uden dom* udført af forskere fra Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet.

AALBORG UNIVERSITET

